

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ НАУКОВОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАФЕДРИ АНАТОМІЇ І ФІЗІОЛОГІЇ

Євген Яремко, професор; **Мирослава Гриньків**, доцент;
Любомир Вовканич, доцент

Історія кафедри анатомії та фізіології сягає з 1946 р., коли було відкрито перший на західноукраїнських землях інститут фізичної культури. Першим завідував кафедрою з 1946 по 1965 р. доцент Петров В.В. Основна увага на той час приділялась організації навчального процесу, підготовці наочних засобів, методичних матеріалів із загальної та спортивної фізіології. На кафедрі велась науково-дослідна робота по темі «Нервово-м'язові координації спортсменів». У цей період була запропонована система багатоканальної реєстрації тренорограм різних сегментів тіла, розроблена методика реєстрації та аналізу стабілограм за частотою та амплітудою коливань.

З 1965 по 1985 р. кафедру очолювала професор Сафронова Галина Борисівна, автор понад 200 наукових праць, розділу «Кровообіг» підручника з фізіології. Під її керівництвом значна увага була приділена адаптації до напруженої м'язової діяльності футболістів, стрільців з лука, гандболістів, плавців, лижників. Основним науковим напрямком кафедри була тема «Адаптація нервово-м'язової та серцево-судинної систем висококваліфікованих спортсменів до напруженої м'язової діяльності». Під час виконання теми згідно Всесоюзного плану Спорткомітету СРСР була організована електрофізіологічна лабораторія, у якій проводили вивчення біострумів головного мозку та серця і збудливості м'язів у спортсменів.

З 1965 по 1979 р. на кафедрі працював Ігор Миколайович Сальченко, який створив лабораторію ЕМГ, розробив електроміографи власної конструкції, опублікував понад 30 наукових статей і монографію з цього питання.

З 1969 р. на кафедрі була організована комплексна наукова група (КНГ) з науково-методичного забезпечення збірної команди СРСР зі стрільби з лука. Під час дослідження функціонального стану спортсменів широко використовували методику аналізу тону м'язів, з якою тісно поєднувалась методика послідовного розслаблення м'язів як варіанта аутогенного тренування, розроблена доц. Горобцем В.П. Характеристики ЕМГ м'язів плечового поясу стрільців з лука вивчали Сафронова Г.Б., Калініченко А.М., Стюпіна А.Я., Приступ-

па Є.Н. та інші. Широко використовувалися також методи дослідження центральної нервової системи, зокрема електроенцефалографія. Цю методику у своїх дослідженнях використовували Сафронова Г.Б., Калініченко А.Н., Стюпіна А.Я., Приступа Є.Н. та Сиворонова Є.А. За підсумками роботи КНГ протягом 17 років було опубліковано понад 100 робіт, отримано 30 актів впровадження, доц. Калініченко А.Н. і проф. Сафронова Г.Б. нагороджені почесними відзнаками Спорткомітету СРСР.

У цей період були вивчені та описані фізіологічні механізми формування рухового навику у стрільців з лука, визначені фізіологічні підходи до оцінки їх натренованості, обґрунтована система засобів відновлення. Розроблена також методика комплексного контролю за функціональним станом нервової, м'язової, кардіореспіраторної та сенсорної систем організму спортсменів, на основі яких були визначені «модельні» характеристики (Сафронова Г.Б., Яремко Є.О., Стюпіна А.Я., Пакош В.Г., Панишко Ю.Д., Сиворонова Є.А., Горобець В.П., Назарчук О.Ф., Балика Т.Є.). На основі проведених досліджень сформовано понад 20 рацпропозицій. За цей період співробітниками кафедри, тренерами і спортивними лікарями захищені докторські дисертації (Сафронова Г.Б., 1969; Ільницький В.І., 1984) та кілька кандидатських дисертацій (Козловський Ю.І., Ільницький В.І., Діденко С.В., Тягнибок Я.В., Стюпіна А.Я., Магльований А.В. та ін.).

Колектив кафедри брав активну участь у проведенні з'їздів Українського фізіологічного товариства у 1966 та 1986 р., Всесоюзної конференції «Фізіологія м'язової діяльності» (1972 р.), республіканської конференції «Фізіологічні механізми фізичної і розумової працездатності при трудовій і спортивній діяльності» (1982 р.) та ін. На основі виконаних у цей період досліджень були здійснені такі наукові розробки: «Методика послідовного розслаблення м'язів» (Львів, 1970), «Фізіологічна характеристика рухового навику стрільця з лука» (М., 1980), «Система засобів відновлення у стрільців з лука» (М., 1982), «Методичні вказівки до відновлення спортивної працездатності для студентів і викладачів» (Львів, 1984) та ряд інших.

Колектив кафедри фізіології у 1976 р. В центрі у нижньому ряду — зав. кафедрою, проф. Сафронова Г.Б.

З 1985 р. по 1996 р. кафедру очолював професор Яремко Євген Омелянович, автор понад 320 наукових робіт з проблем експериментальної гастроентерології і спортивної фізіології, 3-х авторських свідоцтв на винахід та шести рацпропозицій, понад 10 методичних посібників. У 1986 р. була організована та укомплектована необхідною апаратурою наукова лабораторія кафедри. Засвоєні та широко використовуються сучасні інформативні методики дослідження центральної та регіонарної гемодинаміки, електричної активності м'язів та головного мозку, варіаційної пульсографії, нейрохронометрії, показників метаболічного обміну та ряд інших. Під керівництвом проф. Яремко Є.О. виконано 12 дисертаційних робіт. Зараз Яремко Є.О. працює на посаді професора кафедри. За цей період у плані розвитку та продовження традицій кафедри особлива увага була приділена удосконаленню навчально-методичної роботи і форм контролю знань студентів, матеріальному забезпеченню навчального процесу та виготовленню засобів наочності.

З 1985 р. розпочались дослідження фізіологічних механізмів формування статичної витривалості. Вивчався вплив локальних і глобальних фі-

зичних навантажень на особливості адаптаційних змін мозкової гемодинаміки (Яремко Є.О., Вовканич А.С., Федоришин З.С.), центральної гемодинаміки (Голубій Є.М., Вовканич А.С.), центральних механізмів регуляції діяльності серця (Пакош В.Г., Гриньків М.Я.), електричну активність скелетних м'язів та головного мозку (Яремко Є.О., Вовканич А.С., Балика Т.Є.).

Порівняльний аналіз досліджуваних показників при статичній та анаеробній роботі дозволив виявити основні ланки термінової адаптації нерво-м'язової, серцево-судинної та соматосенсорних систем у залежності від спеціалізації та рівня напруженості. Були виявлені кореляційні зв'язки між показниками мозкової гемодинаміки та змінами соматосенсорних реакцій (за даними теппінг-тесту, інтенційного тремору, латентного часу рухової реакції та ін.), охарактеризовані рефлекторні механізми відновлення реографічних показників після статичних навантажень. У процесі досліджень була вдосконалена методика тестування локальних і глобальних дозованих ізометричних навантажень. Одержані дані мають практичне значення для оптимізації структури тренувального процесу

Колектив кафедри фізіології у 1985 р. В центрі у нижньому ряду — зав. кафедрою, проф. Яремко Є.О.

в різних видах спорту, при формуванні анаеробної та статичної витривалості.

Результати НДР впроваджувались у навчальний процес кафедри анатомії і фізіології, та навчально-тренувальний процес збірних команд із стрільби з лука, футбольної команди «Карпати», збірних команд області (понад 50 актів впровадження), проведено понад 30 науково-практичних конференцій для тренерів різних видів спорту (футбол, стрільба з лука, баскетбол, зимові види спорту та ін.).

Колектив кафедри надавав значну науково-методичну допомогу збірним командам із стрільби з лука (Сафронова Г.Б., Горобець В.П., Стьопіна А.Я., Назарчук О.Ф., Панишко Ю.Д.), баскетболу і гірськолижного спорту (Пакош В.Г.), санного спорту (Вовканич А.С.).

Члени комплексних наукових груп здійснювали науково-методичне забезпечення понад 100 зборів та змагань, за матеріалами КНГ надруковано близько 150 наукових праць та 10 методичних розробок. Кафедра також надавала науково-методичну допомогу кафедрі фізіології Дрогобицького медичного інституту (Яремко Є.О.), допомогу в опануванні фізіологічних методик та виконанні дисертаційних

робіт (Яремко Є.О., Сафронова Г.Б.). Викладачі курсу анатомії (Бабенко Л.С., Музика Ф.В., Малицький А.В.) досліджували морфологічні особливості спортсменів різних спеціалізацій та різних вікових груп.

У 1991 р. згідно рішення вченої ради інституту до кафедри фізіології була приєднана кафедра анатомії. З 1957 р. по 1991 р. кафедру анатомії очолював д. мед. наук, проф. Джафаров Мамед Ашумович, автор понад 150 наукових та ряду методичних публікацій, зокрема співавтор підручника «Анатомія человека», заслужений працівник фізичної культури і спорту України. Під керівництвом Джафарова М.А. були виконані дослідження впливу фізичних вправ на розміщення внутрішніх органів спортсменів. Джафаров М.А. виконував обов'язки декана педагогічного факультету.

З 1996 по 2003 р. кафедру очолювала доц. Гриньків Мирослава Яківна, автор понад 50 наукових і методичних публікацій. Наукові публікації присвячені дослідженню клітинних механізмів регуляції секреторного процесу та вивченню механізмів регуляції діяльності серця спортсменів. Під час роботи на посаді завідувача доц. Гриньків М.Я. про-

Колектив кафедри анатомії і фізіології у 1995 р. У центрі у передньому ряду — зав. кафедрою, доц. Гриньків М.Я.

довжувала вдосконалювати навчально-методичну роботу кафедри, акцентувала увагу на покращенні методичного забезпечення дисциплін кафедри, у першу чергу дисциплін анатомічного циклу.

Оптимізація навчального процесу здійснювалась із впровадженням активних методів навчання, модульно-рейтингової системи організації навчального процесу, спрямованої на вдосконалення контролю знань студентів та активізації пізнавальної діяльності студентів. Для полегшення позааудиторної самостійної роботи студентів на кафедрі сформований та переданий у бібліотеку інституту пакет конспектів лекцій, розробок практичних та семінарських занять з дисциплін кафедри. Проведена значна методична робота по уніфікації методичних розробок до лабораторних занять з анатомії та спортивної морфології, фізіології та фізіології спорту. Активно впроваджувалась у навчальний процес тестова форма контролю знань студентів. Колектив кафедри одним із перших впровадив українську мову у навчальний процес. Співробітниками кафедри за редакцією проф. Яремка Є.О. виданий перший україномовний методичний посібник для лабораторних занять з фізіології та фізіології спорту. Колективом кафедри виданий також російсько-український термінологічний словник з анатомії і фізіології. Співробітниками кафедри написані та надруковані різнопланові методичні та навчальні видання: «Методичний посібник до лабораторних занять з фізіології» (Львів, 1990), «Медико-біологічні основи спортивного тренування у циклічних видах спорту» (Київ, КДІФК, 1991), «Інструктивні матеріали по догляду за хворими з травмою спинного мозку» (Львів, 1995), «Методичні вказівки до лабораторних занять з анатомії та спортивної морфології» (Львів, 1996), «Методичні вказівки з курсу «Фізіологічні основи фізичної культури і спорту» (Львів, 1998) та ін.

З 2003 р. по теперішній час кафедру очолює доц. Вовканич Любомир Степанович, автор понад 50 наукових публікацій, 3 методичних посібників. У наукових публікаціях основна увага приділена питанням дослідження функціонування систем внутрішньоклітинної кальцієвої сигналізації, впливу на біологічні об'єкти катіонів металів, аналізу реакції організму спортсменів на анаеробні навантаження. Вдосконалення навчального процесу на кафедрі у цей період проходить в основному шляхом впровадження модульно-рейтингової системи організації навчання.

На сучасному етапі колектив кафедри забезпечує викладання 7 навчальних курсів та 2-х спецкурсів для студентів 1—4 курсів факультетів фізичного виховання, спорту та заочного навчання, а також магістрів та при перепідготовці фахівців. Дисципліни анатомічного циклу викладають проф. Баранецький Г.Г., доц. Гриньків М.Я., доц. Музика Ф.В., доц. Старостюк Г.К., ст. викл. Малицький А.В., ст. викл. Маєвська С.М. Професор, д.б.н. Баранецький Г.Г. працює на кафедрі з 2003 р., загальний педагогічний стаж 38 років, є автором та співавтором понад 50 методичних та 230 наукових публікацій, читає лекційний курс з дисципліни «Спортивна морфологія». Доцент, к.б.н. Гриньків М.Я. працює на кафедрі понад 12 років, є автором та співавтором 6 методичних та понад 40 наукових публікацій, веде активні наукові дослідження серцевого ритму та центральної гемодинаміки спортсменів. Доцент, к.б.н. Музика Ф.В., проректор ЛДІФК з навчальної роботи, викладає курси «Анатомія» і «Спортивна морфологія», є автором та співавтором понад 30 наукових та методичних публікацій. Доцент, к.б.н. Старостюк Г.К. викладає на кафедрі з 2004 р., загальний педагогічний стаж складає понад 50 років, автор та співавтор понад 50 наукових та 15 методичних публікацій. Старший викладач Малицький А.В. викладає курс «Анатомія» та спецкурс «Анатомія нервової системи», працює на кафедрі з 1992 року, загальний педагогічний стаж понад 30 років, співавтор 14 методичних і наукових публікацій, вивчає особливості тілобудови спортсменів різних спеціалізацій. Старший викладач, к.б.н. Маєвська С.М. викладає на кафедрі з 2004 р., автор та співавтор 20 наукових публікацій.

Викладання дисциплін фізіологічного циклу здійснюють проф. Яремко Є.О., доц. Вовканич Л.С., доц. Бергтраум Д.І., доц. Коритко З.І. Професор, д. мед.н. Яремко Є.О. уже понад 50 років викладає у вищій школі, стаж викладання у ЛДІФК перевищує 20 років, автор понад 10 методичних та 320 наукових публікацій, веде активні наукові дослідження в галузі фізіології спорту. Доцент, к.б.н. Вовканич Л.С. працює у ЛДІФК з 2000 р., викла-

Колектив кафедри анатомії і фізіології у 2005 р. У нижньому ряду зліва на право — доц. Гриньків М.Я., зав. кафедрою, доц. Вовканич Л.С., проф. Яремко Є.О., доц. Бергтраум Д.І. У верхньому ряду — ст. викл. Малицький А.В., доц. Пакош В.Г., доц. Старостюк Г.К., доц. Коритко З.І., лаб. Казьмир Н.М., ст. лаб. Коваль Н.А., ст. викл. Маєвська С.М.

дає дисципліни «Фізіологія», «Фізіологічні основи фізичного виховання і спорту», спецкурс «Вікова фізіологія», автор та співавтор понад 50 наукових та методичних публікацій, досліджує особливості реакції організму на анаеробні навантаження. Педагогічний стаж доцента, к.б.н. Бергтраум Д.І. нараховує понад 15 років, вона викладає дисципліни фізіологічного циклу студентам 2—3 курсу та магістрам, є автором та співавтором понад 30 наукових та методичних публікацій, досліджує зміни периферичної гемодинаміки спортсменів під впливом навантажень різного характеру та потужності. Доцент, к.б.н. Коритко З.І. читає курси «Фізіологія», «Фізіологічні основи фізичного виховання» для студентів, та курс «Медико-біологічні основи фізичного виховання» для магістрів, стаж роботи у ЛДІФК перевищує 20 років, вона є автором 60 методичних та наукових публікацій, значну увагу

приділяла дослідженню центральної гемодинаміки спортсменів та регуляції метаболічних процесів при різних фізичних навантаженнях.

За останні роки видані ряд методичних та навчальних посібників, зокрема методичний посібник «Медико-біологічні основи фізичного виховання» (Львів, 2002), навчальний посібник «Загальна фізіологія» (Львів, 2002), «Методичні вказівки до оцінки стану здоров'я школярів» (Львів, 2004), «Методичні вказівки з курсу «Фізіологічні основи фізичного виховання» для слухачів з перепідготовки спеціалістів (термін навчання — 2 роки)» (Львів, 2005), «Спортивна морфологія (з основами вікової морфології)» (Львів, 2006).

Кафедра приділяє значну увагу підготовці наукової зміни. Регулярно і успішно працює студентський науковий гурток кафедри. Робота гуртка дозволяє виявити обдарованих студентів, залучити їх до

участі у теоретичній і експериментальній науковій роботі. Ряд студентів-гуртківців продовжують свій шлях у науково-педагогічних колективах вищих навчальних закладів (Михайлов В.В., Мацак А.Ю., Майструк А.А., Новицький А.В., Приступа Є.Н., Вацеба О.М. і ін.). Кращі студенти-гуртківці брали участь у різноманітних конкурсах, конференціях, займали призові місця та нагороджувались грамотами і дипломами (Мацик А., Лазарева І., Хома Т., Парахлюк Ю., Медулич К., Пілюгіна Л., Живко А., Паращук М., Проць Р., Гречанюк О., Чухліб О., Вацеба О.).

На сучасному етапі колектив кафедри продовжує розпочаті дослідження. Наукові дослідження присвячені оцінці рівня функціональних резервів спортсменів за умов фізичних навантажень різної потужності. Основною метою роботи є комплексна оцінка адаптаційних можливостей серцево-судинної системи кваліфікованих легкоатлетів-бігунів на короткі, середні та довгі дистанції за умов дозованих велоергометричних фізичних навантажень різної потужності і спрямованості (аеробні та анаеробні) та визначення їх прогностичної значимості для оптимізації тренувального процесу у підготовчому періоді.

Під час виконання науково-дослідних робіт використовуються методи антропометрії (Малицький А.В., Музика Ф.В.), велоергометричні тести (Вовканич Л.С.), методи варіаційної пульсографії (Гриньків М.Я., Дацків П.П.), реографії (Бертраум Д.І., Коритко З.І., Дацків П.П.), тонометрії, спірографії, треморометрія, психофізіологічні ме-

тоди дослідження (Дацків П.П.), широко використовувались методи математичної статистики. Вдосконалено методику велоергометричного тестування ступінчасто зростаючої потужності, яка дає корисну інформацію для оцінки фізичної працездатності і визначення фізіологічних резервів кардіореспіраторної системи та може бути використана для обґрунтування ефективної програми тренувальних навантажень легкоатлетів-бігунів на різні дистанції.

Отримані результати мають вагоме значення для покращення тренувального процесу спортсменів різних спеціалізацій, широко висвітлені у наукових публікаціях, доповідались на з'їздах та конференціях. Зокрема, за останні 5 років співробітниками кафедри здійснено 82 наукові публікації у вітчизняних та закордонних наукових виданнях (45 тез і 37 статей). За цей же період виконавці наукової тематики взяли участь у 39 конференціях та з'їздах.

Співробітники кафедри є членами Українського фізіологічного та Українського анатомічного товариств. Проф. Яремко Є.О., проф. Баранецький Г.Г та доц. Вовканич Л.С. є членами спеціалізованих вчених рад ЛДІФК, ЛНУ імені Івана Франка та ЛНМУ ім. Данила Галицького. Серед викладачів кафедри 2 доктори наук, 7 кандидатів наук.

Відмічаючи 60-річний ювілей інституту працівники кафедри анатомії і фізіології прикладають зусилля для подальшого підвищення ефективності наукових досліджень, для удосконалення виховного і навчального процесу та підготовки висококваліфікованих спеціалістів.

З ІСТОРІЇ КАФЕДРИ РЕКРЕАЦІЇ ТА ОЗДОРОВЧОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Ольга Жданова, к.пед.н., професор, завідувач кафедри

Історичною попередницею кафедри рекреації та оздоровчої фізичної культури можна вважати кафедру управління та історії фізичної культури, яка була утворена в 1976 році. Очолив кафедру доцент Смірнов О.Ф. На кафедрі викладалися такі навчальні дисципліни: управління фізкультурним рухом, історія фізичної культури, спортивні споруди, соціологія спорту.

У 1983 році на кафедрі була відкрита спеціалізація «Організація масової фізкультурно-оздоровчої

роботи і туризму». В 1986 році відбувся перший випуск студентів цієї спеціалізації. У подальшому було здійснено десять випусків студентів за названою спеціалізацією.

Викладацький склад кафедри в період 1976—1992 років складався з доцентів Смірнова О.Ф., Рябенка Є.М., Суника О.Б., Харабуги І.В., старших викладачів Пахольчишина М.С., Хоми Б.М., Шмоніна С.В., Бойка Ю.П., Щинова О.Є., Скавінського Ю.П., викладачів Жданової О.М., Пихтіної І.Н., Гребенюка В.А.